

УДК: 37.032:371.217.3

Петрук А. П., к.пед.н., доцент, Петрук О. М., к.пед.н., доцент
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ РОБОТИ ПРИШКІЛЬНОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ З ДЕННИМ ПЕРЕБУВАННЯМ ДІТЕЙ

***Анотація.** В статті розкриті особливості виховної роботи в літньому
пришкільному таборі з денним перебуванням дітей. Визначені шляхи
формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра.*

***Ключові слова:** літній пришкільний табір, оздоровчі заклади, дозвілля
дітей, гуманістичний підхід.*

***Аннотация.** В статье раскрыты особенности воспитательной работы в
летнем пришкольном лагере с дневным пребыванием детей. Определены
пути формирования гармонично развитой личности младшего школьника.*

***Ключевые слова:** летний пришкольный лагерь, оздоровительные
учреждения, досуг детей, гуманистический подход.*

***Annotation.** In this article the peculiarities of educational work in summer
school camp with day staying of children are disclosed. The methods of
formation of harmoniously developed personality of junior pupil are
determined.*

***Key words:** summer school camp, recreational institutions, children's leisure,
humanistic approach.*

Виховна робота у дитячому таборі є важливою складовою всієї системи виховання дітей, вона є продовженням виховної роботи, розпочатої у загальноосвітньому навчальному закладі. Адже літні канікули для школярів – це відновлення здоров'я, поповнення силами, розвиток творчого потенціалу, залучення до культурно-освітніх цінностей, задоволення індивідуальних інтересів в особистісно значущих сферах діяльності.

На жаль, сьогодні процес залучення до роботи у багатьох оздоровчих закладах проходить спонтанно, на основі суб'єктивного сприйняття осіб, офіційні направлення майже відсутні. В основному люди працюють в період власної відпустки не за інтересами, а через матеріальні проблеми. Все це в свою чергу, знижує ефективність виховної роботи в умовах оздоровчого закладу. Тривалий час, вітчизняна система табірної відпочинку та оздоровлення була в занепаді. Тому дитячі оздоровчі заклади з денним

перебуванням дітей заслуговують на увагу та серйозну підтримку з боку держави завдяки їх потенційним можливостям щодо виховання дітей [1].

В останні роки в Україні здійснюється принципова реформа освіти, удосконалюються всі ділянки роботи навчально-виховних закладів. Особливо багато уваги приділяється вихованню духовної особистості, громадянина, здатного до повноцінної життєдіяльності в усіх сферах виробництва, науки, освіти і культури. Тому дослідження на зазначену тематику набувають особливої актуальності.

Питання організації дозвілля дітей досліджували А. С. Макаренко, А. В. Луначарський, В. О. Сухомлинський, які перебували біля витоків становлення і розвитку діяльності дитячих таборів. «Педагог, на думку В. О. Сухомлинського, створює потрібне йому ставлення колективу вихованців, як єдиного цілого, до самого себе. Лише тоді, коли він зумів це зробити, можливий і належний його вплив на вихованців» [2, с. 197]. В наш час теоретичні і методичні основи діяльності позашкільних установ вивчають В. Г. Грановський, І. Д. Бех, М. Б. Євтух, В. А. Нікітін, Н. А. Карасьова, Г. І. Руденкова, О. П. Сердюк, Р. В. Оварова.

На думку М. Б. Євтуха та О. П. Сердюка сьогодні держава не приділяє достатньої уваги організації дитячого відпочинку: «Педагогічна теорія виховання, на жаль, недостатньо уваги приділяє проблемам літнього організованого відпочинку дітей і підлітків. Недостатність матеріальних умов ускладнює розвиток мережі літніх таборів. Не всі з них успішно здійснюють свої педагогічні функції, тому й діти не завжди задоволені перебуванням у таких таборах» [3, с. 21].

Гуманістичний підхід, як вважає І. Бех відрізняється принципово іншим розумінням ролі людини, а отже, й дитини: не дитина для школи, оздоровчого закладу, держави, а школа, оздоровчий заклад, держава – для дитини [4]. Тому, робота дитячих оздоровчих закладів повинна бути направлення не тільки на оздоровлення дітей, а й на їх трудове виховання. Особливо це питання актуальне для таборів, в яких діти проводять свій денний час. Таким чином, виникає необхідність дослідити досвід роботи з організації виховання особистості у пришкольньому таборі з денним перебуванням дітей.

Метою цієї статті визначено дослідження педагогічного досвіду роботи Мізоцького пришкольнього табору з денним перебуванням дітей «Дзвіночок», розкриття ефективних шляхів формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра під час літнього відпочинку.

Організуючи своє дослідження в дитячому оздоровчому закладі «Дзвіночок» при Мізоцькому НВК «Загальноосвітня школа І–ІІ ст. – ліцей» Здолбунівського району Рівненської області, ми враховували те, що дитячі оздоровчі заклади здійснюють принцип наступності і безперервності виховання, виконують по відношенню до школи

компенсуючу функцію, дають можливість дітям не лише відпочити, зняти фізичне і психічне навантаження навчального року, але й створюють нові умови для збагачення їх соціального досвіду отримання перевірки і застосування нових знань і вмінь в різноманітній практичній діяльності, яка наповнена грою, романтикою і базується на розвитку дитячої ініціативи та самодіяльності.

Тому, працюючи над дослідженням шляхів реалізації виховної роботи з молодшими школярами ми вважали, що важливе значення для ефективності функціонування виховної системи має інформація про її рівень і діагностика як спосіб одержання цієї інформації. В нашому дослідженні ми виходили з того, що якість виховної роботи у пришкольному таборі буде кращою тоді, коли у виховному процесі будуть враховуватись дані педагогічної діагностики.

З цією метою були виділені ті основні компоненти, від яких, на нашу думку, залежить процес формування вихованості особистості школярів. До них належать: діагностика рівня сформованості вихованості молодших школярів; вивчення їхнього соціального середовища; регіональні особливості виховання особистості.

В рамках проведення діагностики особистості школярів було вивчено: спрямованість особистості, її потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви, установки; також було проведене ознайомлення з пізнавальною і навчальною культурою; вивчався стан культури поведінки та спілкування; рівень здоров'я та фізичної культури; характерологічні особливості особистості. При діагностиці виховного процесу, була розглянута структура та особливості міжособистісних стосунків відпочиваючих; вивчався характер громадської думки; згуртованість вихованців; зовнішні зв'язки та історія колективу; а також були розглянуті форми організації дозвілля з молодшими школярами.

В процесі діагностики педагогічного впливу на школярів було встановлено, що педагогам слід звертати свою увагу на рівень вихованості і загального розвитку вихованців; виховну систему роботи в загоні; емоційні реакції дітей на впроваджувані заходи та педагогічні вимоги до них; ступені задоволеності виховною роботою, а також узгодженості виховної роботи сім'ї, школи, оздоровчого закладу.

Загальний підхід до дослідження полягав у вирішенні ряду послідовно поставлених завдань, побудові адекватної методики дослідження і співставленні отриманих результатів. Теоретичний аналіз проблеми дозволив розробити методика дослідження вихованості особистості молодшого школяра, за якою умовно визначено такі рівні: початковий, середній, достатній, високий.

З метою дослідження ефективності виховної роботи була розроблена анкета для вивчення рівня сформованості вихованості у молодших

школярів, в основі якої лежало уміння дітей правильно спілкуватися. У ній було запропоновано перелік якостей, які оцінюються і виховуються в цьому віці, виокремлення головних проявів, на основі яких можна зробити висновок про рівень вихованості дитини.

Як засвідчили результати проведеного анкетування, переважна більшість вихованців правильно розуміє суть понять про дружбу, товаришування, вміння цікавитися проблемами інших і допомагати у їх вирішенні. 76 % вихованців показали, що вони є товариськими, дружніми та мають багато друзів, 24 % – має небагату кількість друзів, але відрізняються силою своїх дружніх стосунків, 76 % дітей завжди готові вислухати своїх товаришів, не перебиваючи їх, 24 % – готові слухати своїх товаришів лише інколи. Не всі вихованці можуть спілкуватися зі своїми товаришами на тему, яка їх зараз не цікавить – це лише 71 % дітей. Насторожують відповіді на 5 питань анкети, яке спрямоване на визначення рівня культури спілкування відпочиваючих. Так, 3,5 % молодших школярів часто використовують грубі слова у спілкуванні з однолітками, 22,5 % – інколи використовують грубі слова і лише 74 % опитуваних дітей не використовуює грубих слів у спілкуванні. Лише 66 % опитуваних оцінюють власні дії, 32,3 % – дають оцінку власним вчинкам – інколи, а 1,7 % – не оцінюють свої вчинки ніколи.

Під час дослідження було також з'ясовано, що висловлена думка школярів не завжди відображає особистісне ставлення учня до суті питання (явища, події). Як засвідчують отримані дані, нерідко учень правильно кваліфікує ціннісне значення подій, ситуацій, вчинків, але виявляє до них особисту неприязнь, демонструючи ставлення, протилежне змісту наведеної ним самим оцінки.

З метою визначення причин такого стану роботи з виховання особистості молодшого школяра, було проведено опитування серед вихователів. У опитуванні взяли участь 8 вихователів загонів пришкольного табору. Результати опитування свідчать про те, що 62,5 % вихователів показали високий рівень розуміння моральних цінностей, 25 % показали достатній рівень, а 12,5 % вихователів не можуть чітко розмежувати такі поняття, як доброта, відповідальність, працелюбність; хоча 87,5 % вихователів вважають ці якості необхідними у сучасному житті. Виховання моральних якостей особистості у молодших школярів вважають за доцільне здійснювати 100 % вихователів, але приділяють йому належну увагу як на заняттях, так і в час організації дозвілля – 87,5 % вихователів. Основними причинами недостатньої роботи по вихованню в учнів моральних якостей є відсутність чітких критеріїв вихованості особистості (12,5 % вихователів), необізнаність з методикою діагностики цих якостей також складає 12,5 %. Дані проведеного констатувального експерименту відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідний рівень сформованості вихованості особистості молодших школярів, %

Загони	Кількість учнів	Вихідний рівень вихованості особистості підлітків			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
Перлина (ЕГ)	28	7,2	42,6	36	14,2
Мандрівники (КГ)	30	10	53,2	26,8	10

Порівняння рівнів вихованості учнів контрольної та експериментальної групи, які відображені за допомогою гістограми, підтверджує позитивні результати проведеного дослідження (рис.1).

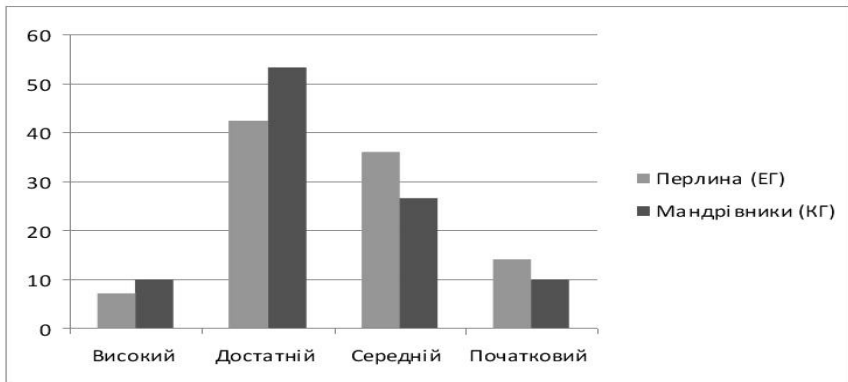

Рис. 1. Вихідний рівень сформованості вихованості особистості молодших школярів

Керуючись запропонованими показниками вихованості, всі учні були розподілені за групами. До першої групи було віднесено учнів з високим рівнем вихованості, до другої – достатнім, до третьої – середнім, до четвертої – початковим рівнем розвитку цієї якості. При цьому, високого рівня вихованості досягли 10 % вихованців загону «Мандрівники», достатнього – 53,2 %, середнього – 26,8 %, а на початковому рівні залишилося 10 % опитаних. Високий рівень сформованості вихованості був характерним для 7,2 % вихованців загону «Перлина», достатній рівень – 42,6 %, середній рівень – 36 % вихованців, початковий рівень був зафіксований у 14,2 % вихованців. Отже, отримані

результати показують перевагу середнього і достатнього рівнів вихованості молодших школярів, що свідчить про розробку спеціальної методики організації виховної роботи та перевірки її ефективності під час оздоровлення і відпочинку дітей в таборі.

При визначенні змісту формувального експерименту виходилося з того, що підвищити рівень сформованості моральних якостей в учнів цих загонів можливо шляхом використання інноваційних підходів до вирішення питань оновлення змісту виховного процесу. На нашу думку, мета виховання в пришкільному оздоровчому таборі повинна полягати у проведенні кожного дня змістовної, цікавої і активної роботи з організації самодіяльності вихованців. Тому, педагогам слід організувати роботу відпочиваючих так, щоб у загоні не нудьгували. Протягом зміни загін має виконати не одну цікаву і важливу справу.

З цією метою всі зусилля вихователів дитячого оздоровчого закладу покладалися на створення такої системи виховної роботи, яка передбачала підбір найоптимальніших засобів, технологій, методів, прийомів та форм виховного впливу на особистість. Під час створення системи виховної роботи та забезпечення її ефективності, вихователі табору «Дзвіночок» в першу чергу враховували думку вихованців, їх побажання про гарний, веселий, цікавий і змістовний відпочинок. Тому, при складанні планів виховної роботи нарівні з побажаннями вихованців до планів виховної роботи нами вносилися ті види діяльності, які найбільше впливають на вихованість особистості дітей, а виховну роботу спрямували в таких напрямках: спортивно-оздоровча, художньо-естетична, краєзнавча та гурткова робота.

Насамперед, для кожного загону табору було відведене окреме класне приміщення, переобладнане під ігрову кімнату. Затишок і комфорт у цих приміщеннях є окремою гордістю вихованців, бо вони створені за їх безпосередньої участі. Діти, також, з великим бажанням працювали над іміджем свого загону. Ця робота сприяла мобілізації та згуртуванню, усвідомленню відпочиваючими, що всі вони є члени однієї команди, вихованню в учнів колективістських, дружніх відносин та бажання допомогти один одному.

На чолі кожного загону у пришкільному оздоровчому таборі стояв педагог-вихователь, який контролював виконання дітьми розпорядку дня, організував їх побут і спільно з вожатими готував та проводив оздоровчі та виховні заходи згідно з режимом дня та планом виховної роботи загону та табору в цілому.

Із першого дня в таборі розпочиналися змагання між загонами. На ранковій лінійці оголошувався план заходів на день, а на вечірній – підбивався підсумок, нагороджувалися переможці конкурсів і змагань та оголошувалися завдання на наступний день. Бали, набрані за день,

записувались в екран змагання. Наприкінці зміни вони сумувалися та визначався загін-переможець. А ще в таборі кожні 3–5 днів випускалася фотогазета, де відображалися всі події, що відбулись у житті «Дзвіночка».

Після знайомства учнів починалася реалізація підготовленої нами програми діяльності табору: проведення масових заходів, змагань, екскурсій тощо. Однак, ми переконалися в тому, що доречно було б час від часу проводити психологічні ігри, які допомагають навчити дітей співпрацювати з іншими, так, як вони перебувають у тимчасовому дитячому об'єднанні. Чому саме психологічні ігри? На власному досвіді роботи ми переконалися, що психологічні ігри дають змогу дітям отримати нові враження, допомагають зберегти психічне здоров'я, створюють умови для отримання емоційного досвіду, вчать вибудовувати конструктивні стосунки з іншими людьми і позитивно ставитися до себе.

Потрапивши до дитячого оздоровчого закладу, дитина стає членом тимчасового об'єднання, де кожен має власні смаки, уподобання, цінності, врешті-решт – характер. Як правило, на початку зміни загін – це просто група дітей, яка ще не є колективом. І якщо, педагог, що працює з ними, не докладе зусиль з перших годин існування групи, то вона колективом не стане, а отже, неминучими будуть внутрішньо-групові конфлікти. У вирішенні окреслених вище завдань використовувалися такі ігри: «Ми чимось схожі», «Ти мені подобаєшся», «Шлях довіри», «Малюємо разом» та ін.

Спортивно-оздоровчий напрям роботи табору включав в себе різноманітні спортивні змагання (веселі старты, козацькі розваги, футбольний турнір, турнір із шахів), який теж об'єднував дитячий колектив та сприяв формуванню у них високих моральних якостей. За проведення цих заходів на належному рівні відповідав вчитель фізичного виховання. Кожний ранок у таборі починався з ранкової гімнастики, яку проводили вожаті на свіжому повітрі в затишних куточках шкільного подвір'я. На конкурсній основі визначався кращий варіант зарядки і загін-переможець отримував приз.

Особливою популярністю користувався у школярів художньо-естетичний напрям роботи, бо саме заходи такої спрямованості сприяють розвитку обдарованості, дозволяють учням реалізувати свої творчі можливості, спробувати себе в різних ролях, проявити свій творчий потенціал. Завдяки пропозиціям дітей у таборі з'явилися такі заходи: «Хвилина слави», «Бенефіс співака (співачки, танцювальної пари)», «Танці із зірками», «Презентація кліпів». Ці заходи тільки на перший погляд здаються розважальними. Під час підготовки до масових заходів та їх проведення учні розкриваються з найнесподіваніших сторін. Майже кожна дитина спробувала себе на табірній сцені в певному амплуа: артиста «Зірка табору», співака на караоке-майданчику, красуні-моделі в конкурсі «Міс Літо», шукачем пригод у грі «Поклик джунглів», режисера чи актора «Єралашу».

Краєзнавчий напрям виховної роботи табору – це різноманітні екскурсії та подорожі стежинами рідного селища. За 18 днів табірної зміни вихованці відвідали Хотинський та Дубенський замки, дитячу виставку Рівненського лялькового театру, краєзнавчий музей м. Рівне, зоологічний музей Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені С. Дем'янчука. Досить цікавими для учнів були і пішохідні переходи місцями свого району, під час яких були проведені зустрічі з ветеранами війни і праці. Ці подорожі сприяли вихованню у дітей громадянських якостей та поваги до історичного минулого нашої держави.

Щоб у дітей не залишалось жодної хвилини для нудьги, на період роботи «Дзвіночку» у школі розпочинали працювати «літні» гуртки. До повноцінної гурткової роботи залучилися кращі вчителі образотворчого мистецтва, трудового навчання, музики та інформатики. Це дозволило, на базі гуртків були успішно проведені майстер-класи пластики із солоного тіста, ліплення з паперової маси, технічної творчості, квітникарства. Гуртки «Ерудит» і «Розумник» традиційно проводили старшокласники у вигляді інтелектуальних змагань школярів. Заняття гуртків проводилися в ігрових кімнатах по 30 хвилин. Протягом дня вихованці кожного загону мали можливість відвідати три різні гуртки. При чому, графік роботи окремих гуртків складався так, щоб чергувались різні види діяльності (спорт, художня праця, музика, хореографія, театралізація). Кожного дня розклад роботи гуртків змінювався.

Отримані результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на підвищення рівня вихованості молодших школярів у пришкольньому дитячому оздоровчому таборі «Дзвіночок» свідчать про позитивний результат запропонованої нами і проведеної педагогами табору роботи. В результаті використання різноманітних методик діагностики результатів проведеної експериментальної роботи були отримані результати, які дозволили порівняти одержані результати з первинними даними, що забезпечило їх надійність та достовірність.

Для отримання об'єктивних статистичних даних щодо сформованості рівнів вихованості дітей на початку і після закінчення формувального експерименту було проведено контрольне і підсумкове анкетування відпочиваючих за запропонованими критеріями і показниками. Використання запропонованої нами системи виховної роботи, яка передбачала підбір найоптимальніших засобів, технологій, методів, прийомів та форм виховного впливу на особистість учнів позитивно позначились на рівні вихованості молодших школярів (табл. 2).

Отже реалізовані в таборі напрями проведення трудового виховання, участі відпочиваючих у різноманітних курках та секціях, змаганнях та конкурсах дозволили підвищити їх особистісне виховання, інтелектуальний рівень, культуру спілкування із своїми товаришами та вихователями.

Таблиця 2

Рівні вихованості молодших школярів після формульовального експерименту, %

Загони	Кількість учнів	Рівні вихованості молодших школярів			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
Перлина (ЕГ)	28	25	53,6	21,4	–
Мандрівники (КГ)	30	10	56,6	26,8	6,6

Таким чином, можна стверджувати, що запропонована нами система виховної роботи, яка проводилася в експериментальній групі позитивно вплинула на рівень вихованості молодших школярів. Одержані результати рівнів вихованості молодших школярів експериментальної і контрольної груп подані на гістограмі (рис. 2).

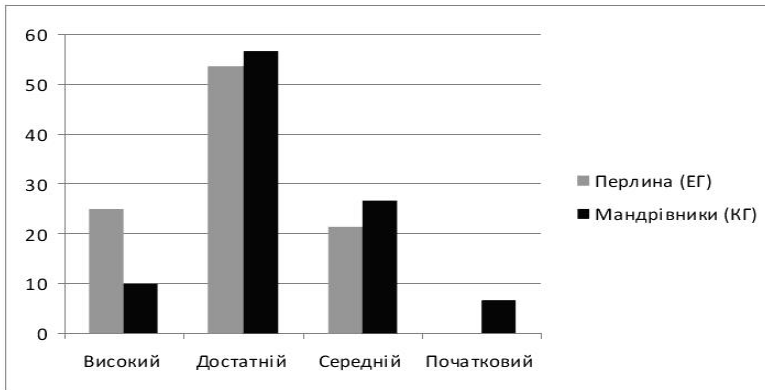

Рис. 2. Рівні вихованості молодших школярів після формульовального експерименту, %

З метою підтвердження ефективності нашої роботи по формуванню гармонійно – розвиненої особистості молодшого школяра було проведено порівняльний аналіз динаміки рівнів їх вихованості. Як показують результати спостережень, в учнів експериментальної групи (загін «Перлина») спостерігається суттєва динаміка підвищення рівня їх вихованості, зокрема на 17,8 % зросли показники високого рівня, на 11 % – достатнього. Відповідно, на 15,4 % зменшилися показники середнього рівня, показники початкового рівня вихованості зовсім відсутні. Щодо молодших школярів контрольної групи (загін «Мандрівники»), то суттєвих змін в контексті сформованості у них рівня вихованості не відбулося (рис. 3).

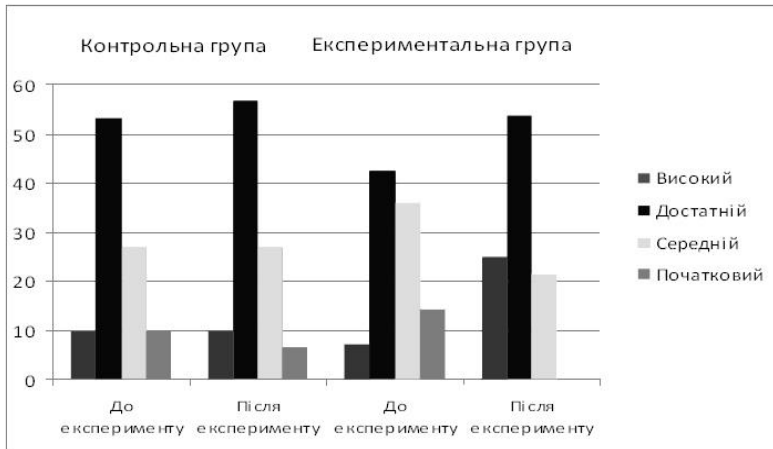

Рис. 3 Динаміка рівнів вихованості молодших школярів в експериментальній та контрольній групі на початку та в кінці експерименту, %

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що впровадження системи виховної роботи, яка передбачала підбір найефективніших шляхів організації художньо-естетичної, краснзавчої, спортивно-оздоровчої та гурткової роботи з метою виховного впливу, позитивно вплинула на формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра. Перспективи подальших розвідок зазначеного напрямку дослідження полягають у необхідності вивчення педагогічних умов організації дозвілля у пришкольньому оздоровчому таборі з денним перебуванням дітей, а також впливу залучення школярів, які відпочивають у таких таборах до вивчення навколишньої природи та проведення природо-відновлювальних робіт на формування їх особистісних якостей.

1. Іова В. Ю. Літній сонцеграй. Збірник ігрових програм та методичних рекомендацій з питань організації літнього відпочинку / В. Ю. Іова, Л. В. Красномоєць. – К. – П.: «Абетка», 2008. – 64 с. 2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1 – 654 с. 3. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка: підручник / Євтух М. Б., Сердюк О. П. – Вид. 2-е, стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 232 с. 4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. / І. Д. Бех. - К.: Либідь, 2003. - Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Пальчевський С. С.